

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI**

GAZETECİLİK

HABERİN NİTELİKLERİ

Ankara, 2013

AÇIKLAMALAR	3
GİRİŞ	4
ÖĞRENME FAALİYETİ-1	5
1. OLAYLARA HABER NİTELİĞİ KAZANDIRAN UNSURLAR	5
1.1. Haber Kavramı	5
1.1.1. Haber Tanımları	6
1.2. Haberin Nitelikleri	6
1.2.1. Doğruluk	6
1.2.2. Gerçeklik	7
1.2.3. Nesnellik	7
1.2.4. Anlamlılık	8
1.2.5. Kesinlik	8
1.2.6. Hızlılık	8
1.2.7. Tutarlılık	8
1.2.8. İnanılabilirlik	9
1.3. Haber Olay İlişkisi	9
1.3.1. Haberin Özellikleri	11
1.3.2. Enformasyon ve Haber	11
1.3.3. Hangi Olay Haberdir	12
1.4. Haber Gerçek İlişkisi	13
1.5. Haberde Kişiler	13
1.6. Haber Değeri	18
1.6.1. Haberde Zamanlılık Değeri	18
1.6.2. Yakınlık	20
1.6.3. Sonuç	20
1.6.4. Önemlilik	21
1.6.5. İnsanın İlgisini Çekme	21
1.7. Haberde Nesnellik (Objektiflik)	22
1.7.1. Haberde Taraf Dengesi	24
1.7.2. Doğruluk	24
1.8. Haber Yorum İlişkisi	25
1.9. Haber Sosyolojisi	26
UYGUAMA FAALİYETİ	27
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	29
ÖĞRENME FAALİYETİ-2	30
2. HABER ÇEŞİTLERİ	30
2.1. Niteliklerine Göre Haber Çeşitleri	30
2.1.1. Genel Haberler	30
2.1.2. Basit Haberler	31
2.1.3. Karmaşık Haberler	32
2.1.4. Özel Konulu Haberler	33
2.2. İçeriklerine Göre Haberler	35
2.3. Yapılarına Göre Haberler	35
2.3.1. Haber Röportaj	35
2.3.2. İlan Haber	35
2.4. Değişik Konulu Haberler	36

2.4.1. Özel Haber	36
2.4.2. Atlatma Haber.....	37
2.5. Haber Çeşitlemeleri.....	37
2.5.1. Bayat Haber	37
2.5.2. Asparagas Haber.....	37
2.5.3. Sansasyonel Haber.....	38
2.5.4. Sıcak Haber.....	38
UYGULAMA FAALİYETİ	39
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	41
MODÜL DEĞERLENDİRME	42
CEVAP ANAHTARLARI.....	44
KAYNAKÇA	45

ALAN	Gazetecilik
DAL / MESLEK	Alan Ortak
MODÜLÜN ADI	Haberin Nitelikleri
MODÜLÜN TANIMI	Haberin ne olduğunu kavrayarak olaylara haber niteliği kazandıran unsurları analiz edebileceğiniz ve çeşitli haber türlerini ayırt edebileceğiniz bilgi ve becerilerin kazandırıldığı öğrenme materyalidir.
SÜRE	40/32
YETERLİK	Haber analizi yapmak
MODÜLÜN AMACI	<p>Genel Amaç Haber örnekleri üzerinde haberin niteliklerini analiz edebileceksiniz.</p> <p>Amaçlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Olaylara haber niteliği kazandıran unsurları değerlendirebileceksiniz. 2. Haberleri, türlerine eksiksiz ayırabileceksiniz.
EĞİTİM ÖĞRETİM ORTAMLARI VE DONANIMLARI	<p>Ortam: <i>İnternet</i> bağlantılı bilgisayar ve projeksiyon cihazının bulunduğu sınıf ortamı</p> <p>Donanım: Dergi, ulusal, bölgesel ve hatta bazen yerel gazeteler ile radyo, televizyon</p>
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	Modül içinde yer alan her öğrenme faaliyetinden sonra verilen ölçme araçları ile kendinizi değerlendireceksiniz. Öğretmen, modül sonunda ölçme aracı (çoktan seçmeli test, doğru-yanlış testi, boşluk doldurma, eşleştirme vb.) kullanarak modül uygulamaları ile kazandığınız bilgi ve becerileri ölçerek sizi değerlendirecektir.

Sevgili Öğrenci,

Gazetecilik, tanıklık mesleğidir. Gazeteciler, tarihe kaydı düşen gelişmelerin ilk tanıklarıdır. Yaşamın uzanabildikleri her alanındaki önemli olayları, haber formatında kurgulayarak kamuoyuna iletirken çıplak gerçeği süslemeden, abartmadan, çarpıtmadan, gereksiz ayrıntılara girmeden açık, sade ve anlaşılır bir dille haberleştirmeleri gerekir. Haberin olay ve gerçekle ilişkisini, yorumdan farkını analiz edemeyen, içselleştiremeyen gazetecilerin doğru, tarafsız ve güvenilir habercilik yapmaları olanaklı değildir.

Gazetecilik aynı zamanda kamuoyunu doğru, çok yönlü, çok boyutlu, hızlı, inanılır ve güvenilir bir şekilde bilgilendirme mesleğidir. Demokratik toplumlarda gazetecilerin asli görevi, eski bir Çin atasözünde belirtildiği gibi “halkın ağzı, prensin kulağı” olarak siyasi iktidarın işleyişini, uygulamalarını denetlemek ve yansıtmak, toplumsal kesimlerin görüşlerini, beklentilerini iletme ve böylece kamuoyunun şeffaflık temelinde ortaya çıkmasını sağlamaktır. Gazetecilerin, “Haber verme hakkını kim adına, ne adına kullanmalıyım?” sorusunu sık sık kendilerine sormaları, yaşadıkları toplumun, dünyanın sorunlarının farkında olmaları, haber konusu olayları seçerken, haberin niteliklerini değerlendirirken önceliklerini bu yönde belirlemeleri, mesleğin saygınlığının artmasına da katkıda bulunacaktır.

Bu modülün içeriğinde “haber anatomisi” şeklinde nitelendirebileceğimiz haber değerleri, haber-olay, haber-gerçek ilişkisi, haberde objektiflik, haber sosyolojisi, haber çeşitleri konularını öğrenirken aynı zamanda gazeteciliğin öznesini de kavramış olacaksınız.

Olaylara haber niteliği kazandıran unsurları değerlendirebileceksiniz.

- Çeşitli gazeteleri bir hafta süreyle inceleyerek her gazetenin ne tür haberlere, ne sıklıkta yer verdiğini inceleyiniz.
- Konusu aynı olan bir haberin değişik gazetelerde nasıl verildiğine dikkat ediniz.

1. OLAYLARA HABER NİTELİĞİ KAZANDIRAN UNSURLAR

1.1. Haber Kavramı

Haber, yazılı, elektronik ve görsel basının birincil ve en önemli ürünüdür. Basının ruhu, nefesidir. Habere yer vermeyen bir basın yayın organı düşünülemez.

“Haber” diye adlandırılan bazı bilgilerin toplanması ve bireylere aktarılmasının kökeni, toplumsal yaşamın başladığı döneme kadar inmektedir. Mısır’da MÖ 1750 yıllarında, çeşitli bilgilerin yer aldığı resmî bir gazetenin yayımlandığı bilinmektedir. Bazı bilgi ve düşüncelerin elle yazılarak satılmasına ise ilk kez 14. yüzyıl sonlarında Venedik’te rastlanmıştır.

Haber, temelinde, bireyi yaşamsal olarak ilgilendiren gelişmeler ve bu gelişmelere ilişkin bilgilerdir. Kitle iletişim araçlarında yer alan haberler, bireyleri kişisel, yerel, yöresel, ulusal ve uluslararası düzeyde; toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel yaşamdaki gelişmelerden bilgi sahibi kılar. Özetle haber, kişileri bilgilendirir, eğitir, eğlendirir, üzer, sevindirir, eyleme yöneltir ya da eylemden vazgeçtirir.

Yukarıdaki tanımdan yola çıkarak haber “Olaydır.” diyebiliriz. Olay, çeşitli olguların, belirli bir yer ve zaman içinde geçmesi sürecidir. Olay ayrıca; ortaya çıkan, oluşan durum, olağan olmadığı için toplumun ilgisini çeken olgudur.

Olay bir eylem olabileceği gibi bir söylem de olabilir. Ya da hem eylem hem söylemden oluşabilir. Peki, her olay haber midir? Herhangi bir olayın haber olabilmesi için ne gibi özelliklere sahip olması gerekir.

Öncelikle haberin çeşitli tanımlarına bir göz atalım.

1.1.1. Haber Tanımları

İngilizce north (kuzey), east (doğu), west (batı) ve south (güney) kelimelerinin baş harflerinden meydana geldiği bilinen “news” haber kelimesi, “her yönde meydana gelen olaylar” olarak da tanımlanmaktadır.

Haberin somut bir tanımını yapmak olası değildir. Her basın organının hatta her gazetecinin kendine özgü bir haber anlayışı ve tanımı vardır.

Günümüze kadar haberin pek çok tanımı yapılmıştır. Bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

- Acele kaleme alınmış edebiyattır.
- Bir olay hakkında alınan ya da verilen bilgidir.
- Bir olayın raporudur.
- Bir olayın, tarafsız biçimde anlamlandırılmasıdır.
- Bugünün olayıdır.
- Dün bilmediğimiz her şeydir.
- Gazeteye basıldığında okuyucuya yararlı olacağı düşünülen olaydır.
- Halkın ilgi göstereceği her şeydir.
- İnsanın bilgi edinme ihtiyacını karşılayan bir çeşit ögedir.
- İnsanların bilmek istediği her şey haberdir.
- Tarihin kabaca yazılmış ilk müsveddesidir.
- Toplumun ilgilendiren olay, fikir ve kanıların; iyi ve doğru bir şekilde yayın araçlarıyla topluma aktarılmasıdır.
- Yarın, bugünün tarihini yazacaklar için hazırlanmış dipnotlardır.

1.2. Haberın Nitelikleri

Haberin nitelikleri, haberin olmazsa olmaz koşullarındandır. Başka bir deyişle haberin üzerine inşa edildiği temel taşlarıdır. Haberın niteliklerini şöyle sınıflandırabiliriz:

1.2.1. Doğruluk

Haberin doğru olması haberde verilen bilgilerin doğru olması anlamına gelir. Yani yalan ya da yanlış bilgi haberde yer almamalıdır. Yalan yanlış kulaktan dolma bilgilerle yazılan haber, gerçekten farklı anlamlara yol açar.

Habere, en hızlı ulaşmak ve en hızlı yayımlamak adına doğruluk ilkesinden ödün verilmemelidir. Habere hızlı ulaşmak ve çabuk yayımlamak çoğu zaman çeşitli etik sorunların doğmasına ve halkın yanlış bilgilendirilmesine yol açar.

Bunun için habercinin temel amacı, haberde doğru bilgileri vermektir. Gerçeği araştırırken ortaya çıkardığı bilginin doğru olup olmadığını araştırmalıdır. Gerçekleşmemiş, dedikodu niteliğindeki bilgilere haberde yer verilmemelidir.

Habere konu olan olay, durum ya da kişiye ait bilgi, en az iki kaynaktan doğrulattırılmalıdır. Kuşkulu görülen veriler mutlaka araştırılarak teyit edildikten sonra verilmelidir.

1.2.2. Gerçeklik

Habere konu olan bilgilerin gerçeğe uygun olması gerekir. Bu noktada dilin durağan ancak gerçekliğin bir süreç olduğu unutulmamalıdır. Dünya, sözcüklerden çok daha hızlı değişir. Gerçeklik, verilen habere konu olan içeriğin haber verildiği sırada olayla ilgili duruma uygunluk anlamına gelmektedir. Diğer bir deyişle gerçeklik, olayın varlığının gerçek olması anlamına gelir. Haberi aktaranın amacı gerçeği ortaya çıkarmak olmalıdır. Bu yüzden haberciye “gerçek avcısı” da denir.

1.2.3. Nesnellik

En çok tartışılan ilkelerden birisidir. Haber, gerçeğe sadık kalmalıdır. Olayın, durumun, kişilerin aktardıklarının çerçevesini ortaya koymalıdır. Bu açıdan nesnellik gerçeğin doğru yazılması ve aktarılan olay dokusunun doğru olmasıdır.

İzleyiciyi veya okuyucuyu ilgilendiren, habercinin kişisel görüşü değil, olayın ya da durumun kendisidir. Haberci, haberinde duygularını, kişisel düşüncelerini öne çıkarmamalıdır.

Haberde nesnellüğün sağlanması için olay ya da durumla ilgili tarafların görüşlerine yer verilmelidir. Nesnellik, habercinin haber kaynağına, olaya ya da duruma mesafeli yaklaşmasıyla sağlanır. Haberci, haberin içinde rol almamalıdır, haberin parçası hâline gelmemelidir.

Haberde kullanılan dil, kurgulanan görüntülü haberinin süresi, haberin bülten içindeki sırası ya da yayımlandığı sayfa, o haberden önceki ve sonraki haberle bağdaşp bağdaşmadığı da nesnellığı bozabilir.

Muhabir haber yazarken kendi değer yargılarını yansıtmamalı, “iyi, kötü” şeklinde ifadeler kullanmamalıdır.

1.2.4. Anlamlılık

İletişim, anlam iletimidir. Ancak sadece söylenen sözün doğru anlatılması yetmez. Sonuçta dil ve görüntülerle gerçekleşen bu eylemde, anlamlılık için şu kurallar önemlidir:

- **Açıklık:** Metnin anlamının kolay ve anlaşılır olması demektir. İfadeler kesin ve net olmalıdır. Yalın ifadeler kullanılmalıdır. Eğer yazdığınız bir cümleden, herkes aynı anlamı çıkarmıyorsa metin açık değildir. Cümleler fazla uzun olmamalı, devrik cümle kullanılmamalıdır. Noktalama işaretlerinin doğru yerde kullanılması açıklık ve anlaşılabilirliği sağlamak açısından çok önemlidir.
- **Sadelik:** Eğer okuyucu “Acaba ne anlatıyor? Ne demek istedi?” gibi yazılan cümlelere takılıp kalıyorsa haberden ilgisini keser. Haberi hemen algılayabilmesi için sadelik çok önemlidir. Cümlelerde süsten, gösterişten uzak durulmalı; metin ayrıntıya boğulmamalıdır. Bu nedenle sözcükleri özenle seçip belli bir mantık çerçevesinde sıralamak önemlidir.
- **Anlaşılabilirlik:** Halkın fazla kullanmadığı sözcükler seçilmemelidir. Özellikle de halkın eğitim seviyesi de dikkate alınarak anlaşılması kolay ifadeler kullanılmalıdır.

1.2.5. Kesinlik

Haberde yer alan verilerin doğruluğunun tartışılmaz olması ve kuşkuya yer vermemesi anlamına gelir. Haberin inandırıcılığı açısından kesinlik çok önemlidir. Kesinlik haberin etkinliğini sağlamak açısından da önemlidir. Şüpheyi ve duraksamaya yer vermemek anlamına da gelir.

1.2.6. Hızlılık

Habercilikte geçerli olan “Haberi doğru al, öncelikle ver.” ilkesidir. Çok sayıda yazılı ve görsel medya organının bulunduğu günümüzde, hızlılık ilkesinin ne derece önemli olduğu ortadadır. *İnternet* haberciliği ve diğer teknolojik gelişmeler bu yarışta daha da hızlandırmıştır.

1.2.7. Tutarlılık

Metni oluşturan verilerin mantıklı bir bütün oluşturmaları gerekir. Cümlelerin birbiriyle çelişmemesi için birbiriyle bağlantılı olması ve belirli bir anlam bütünlüğü içermesi gerekir. Bunun için cümleler dil bilgisi kuralları açısından uygun olmalıdır. Ancak habere konu olan olay ya da durumun kendisi tutarlılık içermiyorsa doğal olarak bu durum haber metnine de yansır.

1.2.8. İnanılrlık

Haberde inanılrlığı, bilginin bir kaynağa dayanmasını gerektirir. Kaynağın statüsü, unvanı vb. inanılrlığı desteklemektedir. İnanılrlığı sağlayan iki unsur vardır:

- **Uzmanlık:** Kaynağın konuyla ilgili yetkinliği, bilgisinin yeterli olup olmaması anlamına gelir. Eğer kaynak gerçekten konunun uzmanıysa okuyucuya ve izleyiciye aktarılan bilgi daha çabuk kabul görmektedir. Cümlelerin içeriği kaynağa bağlı olarak farklı algılanır.
- **Güvenilirlik:** Okuyucu veya izleyicinin, kaynağın, mesajını kişisel bir çıkar amacıyla söylemediğini kabul etmesi önemlidir. Bunun dışında güvenilirliğin diğer bir boyutu da kaynağın daha önce kamuoyunu yanlış yönlendirecek bilgiler verip vermemesidir. Bu da o kaynağın diğer haberlerde de inanılrlığını ve güvenilirliğini zedeleyen faktörlerden biridir.

1.3. Haber Olay İlişkisi

Gazetecilikte, genellikle haber, olay veya olayların hikâyesi ve özeti şeklinde tanımlanır. Bu tanıma göre olay, hikâye, özet gibi sözcüklerin ne anlama geldiğine bakmak, haber olay ilişkisini değerlendirebilmek için gereklidir.

Olay, genelde çeşitli olguların belirli bir yer ve zaman içinde oluşmasıdır. Olaylar haber olarak insanlara ulaşmazsa hayal olmaktan öte geçemez. Bu bakımdan haberlerde yer alan olayları oluşturan olgular, ister yerel, ister ulusal, isterse uluslararası düzeyde yer alsın hepsi birden açmış oldukları veya açacakları tartışmalara zemin hazırlar.

Gazeteciler haberi oluşturan olayları her zaman izlemek, gözlemek olanağına sahip değildirler. Eğer haber değeri görülürse olay gerçekleştikten sonra haberleştirilmek üzere gazeteciler görevlendirilir.

Bazı olaylara gazeteciler kadar toplumun bir kesimi de tanık olabilir (örneğin, tören, yarışma, açılış gibi). Bu tür olayların olacağı önceden bilindiğinden bunların izlenmesi ve gözlenmesi olasıdır.

Bazı durumlarda ise toplumun bir kesimi olayın içinde yaşadığında, bunlara hemen tanık olabilir (örneğin sel, deprem, yangın, gösteriler, grevler gibi).

Fotoğraf 1.1: 1977 Leslie Hammond, Güney Afrika

Güney Afrika'da evlerinin yıkılmasını protesto eden halka polis göz yaşartıcı bombayla yanıt veriyor.

Olay anında orada bulunan ve göz yaşartıcı bomba etkisini yakından hisseden gazeteci, sadece birkaç poz çekebiliyor.

Olayı, olay olduktan sonra izlemekle görevlendirilen gazetecinin gözlemciliği, izlemede gösterdiği dikkat pek çok noktanın aydınlatılmasını sağlar. Gazetecinin topladığı enformasyonun yoğunluğuna göre haberini yaparken hikâye etme veya özetleme işlemini tercih etmesi gerekecektir. Gazetecinin olayla ilgili eline geçen bilgiler kesinlikten uzak ve ayrıntılardan oluşuyorsa hikâye etme; kesinse, özetleme işlemine başvurarak haber yapması doğaldır. Her zaman gazeteci yaptığı haberini olayla özdeş değil fakat “olayın aslına uygun tekrar kurulması” şeklinde yapmak durumundadır. Gazeteci, olayları kendi algıladığı biçimde ve ölçüde, kendi birikim ve deneyimlerine göre haber yapmaktadır.

Bir haberin barışı ve uluslararası anlayışı güçlendirmesi, habercinin insan haklarına saygı gösteren bir habercilik anlayışını ilke edinmesi gereklidir.

Gazeteci, başta barış, demokrasi ve insan hakları olmak üzere insanlığın evrensel değerlerini savunur.

1.3.1. Haberin Özellikleri

Haberi diğer yazılı metinlerden ve raporlardan ayıran bazı özellikler vardır. Öncelikle haber günceldir, yeni oluşmuş ya da tekrar oluşan olaylarla ilişkilidir. Haber sistematik değildir. Olaylar, fikirler, sorunlar belirli bir sisteme göre seçilmez.

Haberin oluşumu için öncelikle bir olaya gereksinim vardır. Habere temel olan unsurların olağandışı ve insanların ilgisini çekecek özelliklerde bulunması gerekmektedir.

Örnek haber:

Kobra yılanıyla evlendi!

Hindistan'da kobra yılanına âşık olduğunu iddia eden kadın iki bin kişinin katıldığı bir düğünle hayvanla evlendi.

Bimbala Das isimdeki kadın kobraya ilk görüşte âşık olduğunu söyleyerek Hint geleneklerine göre dünya evine girdi. Das'ın annesi kızının ruhsal problemleri olduğunu söyledi.

Yukarıdaki haberde, konunun olağan dışılığı, olayı habere taşımıştır.

Bir diğer görüşe göre haberin bulunmasında ve yazılmasında mesleki eğitim ve yeteneğinin yanında kitle iletişim aracının yayın politikası da etkili olmaktadır. Kitle iletişim aracının yayın politikasına göre birçok olay arasından hangisinin haber olacağına karar verilir.

1.3.2. Enformasyon ve Haber

Gazeteciliğin temeli bilgi alma ve vermedir. Bilgi alma-verme işlemine çeşitli dillerde enformasyon denilmektedir.

Gazetecilikte herhangi bir haberin oluşturulmasında, bilgi alma ve verme işlemi gerekmektedir. Gazeteciler haber unsurlarını toplama bakımından “bilgi alma”, haber ulaştırma bakımından “bilgi verme” konumundadır. Bunun sonucu olarak haber açısından iki önemli süreç olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar;

- Haber toplama,
- Haber vermedir.

1.3.3. Hangi Olay Haberdir

Haberin tanımı göreceli bir kavram olduğundan tanımından çok, hangi olayın haber olduğu önem kazanmaktadır. Kuşkusuz her olay haber değildir. Bir olayın haber olabilmesi için bazı özellikleri taşıması gerekmektedir.

Bir Adam Köpeği İsrırsa Haber Olur!

Ünlü gazeteci Lord Notecliffe'nin sık sık yinelenen haber ölçütüne göre “Bir köpek adamı ısırsa bu olay haber değildir ancak bir adam, bir köpeği ısırsa, bu bir haberdir.” İletişim fakültelerinin gazetecilik bölümünde temel kural olarak öğretilen bu deyiş aşağıdaki haber örneğiyle somutlaştı.

Örnek Haber

Ve İnsan Köpeği İsrırdı!

ABD'nin Florida eyaletindeki Pompano Beach bölgesinde, polisin gözaltına aldığı sarhoş sürücü, polis köpeğini ısırdı. Alınan bilgiye göre polis aracına bindirilen Dana Michael Murphy (28), araçta yanında oturan Vader adlı köpeği iki yerinden ısırdı. Köpeğin sahibi, Şerif Yardımcısı Frank Maio, Berger cinsi 45 kg ağırlığındaki Alman köpeğinin, boynunda ve sağ kulağında yaralar olduğunu söyledi. Murphy hakkında alkollü ve ehliyetsiz araç kullanmak, polise karşı gelmek ve polis köpeğini yaralamaktan dava açıldı.

Ulusal bir gazetenin dış haberler servisine dayanılarak yayımlanan diğer bir haber de ilgi çekicilik açısından yukarıdaki habere pek geri kalmıyor.

Örnek Haber

Köpek Uçağı İsrırdı!

Köpek insanı ısıtır; normaldir. İnsan köpeği ısıtır; haber olur. Ya köpek uçağı ısırsa? Bu kez yetkililer araştırma başlatır. ABD'nin Boston eyaletindeki Logan Havaalanı'na iniş yapmaya çalışan bir uçak, kargo bölümündeyken kafesinden çıkmayı başaran İrlanda cinsi kurt köpeğinin, iniş takımlarını dişlemesi sonucu zor anlar yaşadı. Adı henüz açıklanmayan köpeğin, kokpit uyarı lambalarını ve iniş sırasında yavaşlamayı sağlayan tertibatı da ısırdığı bildirilirken içinde 159 yolcu ve dokuz mürettebat bulunan Boeing 767 tipi uçağın biraz hızlıca ancak sağ salim yere indiği açıklandı. United Airlines şirketinin yetkilileri hâlen

köpeğin kafesten çıkmayı nasıl başardığını araştırırken ABD Federal Havacılık Dairesi görevlileri de ilk kez bir köpeğin uçak için böyle bir sorun yaşattığını belirtiyorlar.

“Hangi olay haber?” sorusuna, ilginç bir örnek daha. Konya mahreçli haber yıllar önce bir ulusal gazetede yayımlanmış:

Örnek Haber

Bakan ve Yemek Parası

“Maliye Bakanı Kemal Kurdaş, Konya’yı ziyareti sırasında, öğle yemeğini eşiyle birlikte ikinci sınıf lokantalardan birinde yedi. Bakan yediği yemeğin parasını da kendi ödedi. Böylece bir Bakan şehrimizde ilk defa olarak yediği yemeğin parasını bizzat kendi ödedi.”

Örnekten de anlaşıldığı gibi eğer bir Bakan yemek yerse bu haber değildir, ama yediği yemeğin parasını öderse bu bir haberdur.

1.4. Haber Gerçek İlişkisi

Olaylar haberlerin ham maddesini oluşturur. Haber olayları yapan olgular, gerçekler üzerinde kuruludur. Haber olayla özdeş olmadığı, olamayacağı için haberde gerçek payı değişkendir. Gerçek kalıcı, haber uçucudur.

Gazeteci haber yapabilmek için eline geçen olaylara ait olgular arasından bir seçim yaparak olayları esas çerçevesine oturabilmek amacıyla, doğal olarak olayların ardında yatan gerçeklere anlam vermek durumundadır. Olayı mümkün olduğu ölçüde aslına sadık olarak verebilmek için de haber-gerçek arasındaki ilişki iyi kurmalıdır. Bu durumda olayın aslına sadık kalma, olayı oluşturan olgulara ait gerçeklere dayandırılması doğrudur. Haberde olayın esas çerçeveye oturtulması, gerçeği iyi bir şekilde yansıttığı ölçüde önem kazanmaktadır.

Haberin gerçekle olan ilişkisinde bazı çarpıklıkların bulunduğu üzerinde hep durulur. Olaya ait gerçek, bütün gerçekliğiyle haber hâline getirilmeyebilir. Haberde gerçek payı değişkendir. Değişken kalmaya da mahkûmdur. Gerçek açısından, zamanlılık ögesi önemli değildir. Haberde ise zamanlılık önem taşımaktadır.

1.5. Haberde Kişiler

Haber metnine konu olan olay, durum ve olguda yer alan kişiler haberin aktörleri diye de adlandırılır.

Haberde kişiler fikri, düşüncüyü dile getiren kaynak da olabilir, trafik kazasında ölenler ya da yaralananlar da olabilir.

Aktörleri veya kişileri etkinlikleri bakımından şöyle sıralayabiliriz:

- **Etkileyen:** Olayı başlatan, belirleyici olan öznedir. Kişi ya da kurum olabilir. Örneğin, hükûmet, uyguladığı mali politikalarla gelir dağılımı üzerinde etkilidir. Alınan kararlarda hükûmet belirleyici olacaktır. Bir toplantıya konuşmacı olarak katıldır ya da trafik kazasına yol açandır. Kısaca etkileyeni belirlemek için “Kim yaptı? Kim buna yol açtı? Kim dedi?” vb. soruları sorarız.
- **Etkilenen:** Olayın, durumun sonuçlarından olumlu ya da olumsuz etkilenendir (örneğin, alınan ekonomik kararların sonuçlarından etkilenecek kesimler ya da trafik kazasında yaralananlar vb.) Etkilenenleri belirlemek için de; “Bundan kim ya da kimler yarar ya da zarar görüyor, görecektir? Kim ya da kimler etkilendi, etkilenecek?” diye sormak gerekir.
- **İzleyen, gören:** Olaya ya da duruma tanık olanlardır. Bir kazayı, yangını vb. görenlerdir. “Kim ya da kimler olayı gördü? Olayı durumu aktaracak olan var mı? Tanık kim?” diye sorarız.
- **Değerlendiren:** “Olayı, durumu, olguyu kim değerlendirebilir?” sorusunun yanıtını ararız. Bunlar genelde o alanda çalışmalarıyla tanınan uzmanlardır.

Bir konuda yapılan açıklamanın etkileri konusunda açıklama yapanlar, yangının, kazanın vb. nasıl olduğunu açıklayanlardır (üniversite hocaları, doktorlar, uzman kişiler vb.).

- **Karar veren:** Herhangi bir olay, olgu, durumla ilgili karar verenlerdir. Yetkililer bu kapsama girer (Kim bu olay ya da durum hakkında karar verecek konumdadır?).

Başka bir sınıflandırmada Amerikalı gazeteci Gans haberdeki kişileri bilinenler ve bilinmeyenler olarak ikiye ayırmıştır. Gans’a göre;

- **Bilinenler:** Devlet başkanları, ileri gelen devlet görevlileri, bunların karşısındaki politikacılar, yasaları ihlal eden ünlüler ve öteki popüler kişiler,
- **Bilinmeyenler:** Sıradan halk, alt kademe görevlileri, grevciler, kaza kurbanlarıdır.

Burada sade bir vatandaşın kendinden bahsettirebilmesi, ilgi çekebilmesi çok zordur. Ama ünlü bir kişinin davranışı, bir devlet bakanının, bir politikacının, önemli bir bürokratin konuşması, bir sporcunun ayağının kırılması gibi olaylar toplumun ilgisini çeker. İşte bu bilinen ve bilinmeyenler olarak ortaya konmaktadır. Ancak bilinmeyenlerin de haber değeri taşıdığı durumlar olabilir. Toplumbilimcilere göre özellikle ırk, sınıf, yaş, cinsellik ve ideolojik konular ortaya çıktığında bilinmeyenler de öne fırlamakta ve ilgi alanı içine girmektedir.

Haberlerde bu bilinenler ve bilinmeyenlerin yanı sıra; hayvanlar, maddi ve manevi varlıklar da bulunmakta ve bunlar, üçüncü grubu meydana getirmektedir. Ancak bunların haberde bilinen ve bilinmeyenlere göre oranları, son derece düşüktür.

Söylem Seçkinleri, Söylem Düşkünleri

Yazar ve öğretim üyesi Nurdoğan Rigel, haber aktörleri kavramını değişik bir açıdan ele almış; bilinen ve bilinmeyenler sınıflandırmasına benzer bir tanımlama getirmiştir. Ona göre **haber aktörleri**, olayların, konuların, haber hikâyesinin kolay tüketilir olmasını sağlayan, haberi pazarlayan, kişi, kurum, ülkeler ve mekânlardır. Haber kaynağı gibi bilgi, enformasyon vermek durumunda değildir.

Haberin üretim sürecinde ve iki kademeli yapının içinde söylem üreten, haberin şematik ve tematik kurgusunu yaratanlar vardır. **Şematik yapıyı eşik bekçileri kurarken tematik yapı, haber kaynağı ya da aktörü tarafından oluşturulur.**

Haber söylemi üretilirken tematik yapının oluşumuna katkı sağlayan haber kaynağı ya da haber aktörleri “**söylem seçkinleri**” ve “**söylem düşkünleri**” olarak ikiye ayrılır.

Söylem seçkinleri gazete satışlarını artıran en önemli faktörlerden biridir.

Resim1.1: Söylem seçkinlerine bir örnek

Söylem seçkinleri, gerektiğinde haber aktörü ya da kaynağı olarak medyanın içeriklerinde sıklıkla yer alan siyasi, askerî ve ekonomik alandaki iktidar seçkinlerinin yanı sıra, medyanın söylem üretiminde tematik yapının uygulanmasına katkı sağlayan sembolik seçkinlerin tümüdür.

Fotoğraf 1.2: Söylem seçkini örneği

Brad Pitt ile Angelina Jolie kızları Shiloh'un ilk fotoğraflarının yayın haklarını 4 milyon sterline (12 milyon TL) bir magazin dergisi ile uluslararası bir ajansa sattı.

Haberi yayımlayan magazin dergisinin Angelina Jolie ve Brad Pitt'in yeni doğan bebekleri Shiloh'un fotoğraflarına 4,1 milyon dolar ödediği bildirildi.

Ünlü bir gazetenin magazin sayfasında yayımlanan habere göre ünlü çiftin dağıtım hakkını verdiği bir fotoğraf ajansı ile magazin dergisinin anlaşmaya vardığı ve fotoğrafların gelirinin adı açıklanmayan bir hayır kurumuna verileceği belirtildi.

Resim 1.2: Söylem düşkününe bir örnek

Nurdoğan Rigel'e göre söylem düşkünü, medyanın içeriklerini denetleyen ve üreten sembolik seçkinlere ulaşmaları söz konusu olmayan, bu nedenle medya tarafından her zaman hedef kitle konumunda kalan, suskun ve görünmez kabul edilen kitledir. Söylem

düşkünlerinin medyada yer ve zaman almaları için önemli başarılarla imza atmaları, kitlesel hareketlerde bulunmaları, çatışmalara girmeleri şiddet içeren iletilerin suskun aktörleri (ceset) olmaları gerekir.

Yukarıdaki haberde başarısıyla birinci sayfada yer alan bir söylem düşkünü görüyorsunuz. Eğer önemli başarılarla imza atmasaydı, manşette yer almasını bırakın, haber olması bile olanaksızdı.

Suç Seçkinleri

Söylem düşkünleri arasında yer alan bazı mahkûmlar, suçlular; medya tarafından haber kaynağı ve haber aktörü olarak sıklıkla seçkinlere ait yer ve zamanda (örneğin gazetelerin manşetinde, televizyon haber bültenlerinde ilk haber olarak) kullanıldığında suç seçkinlerine dönüşür. Örneğin Abdullah Öcalan'ın yakalanması sırasında gazete ve televizyonların en önemli haberi olarak sunulduğu dönemlerde; Öcalan, suç seçkinine dönüşmüştü.

Gazeteci Abdi İpekçi'yi öldüren ve daha sonra Papa suikastıyla hiç gündemden düşmeyen Mehmet Ali Ağca da suç seçkinlerine Türkiye'nin en iyi örneklerden biridir.

Örnek haber:

Katil kaçamadı

Yargıtay, Abdi İpekçi'nin katili Mehmet Ali Ağca'nın tahliye kararını bozdu. Bir saat içinde yakalanan Ağca en az dört yıl, Başsavcı'a göre ise 2014'e kadar hapiste.

Karar İki Günde Alındı

Gazeteci Abdi İpekçi'nin katili Mehmet Ali Ağca'nın 12 Ocak'ta tahliye edilmesiyle başlayan tartışmalara son noktayı Yargıtay koydu. Adalet Bakanı başvurusu üzerine toplanan Yargıtay 1. Ceza Dairesi iki gün çalışarak oy birliğiyle kararını verdi: Ağca'nın tahliye kararı hatalı.

Papa: Cezası Düşmez

Yargıtay oy birliğiyle aldığı kararda önce Ağca'nın 36 yıla çevrilen cezasından İtalya'da yattığı 20 yılın düşürülmesi kararını "Yasal dayanağı yok." diye bozdu. Bu sürenin 20 yıl değil 19 yıl bir ay olduğunu da belirten Yargıtay, Ağca'nın "Rahşan Affi"ndan yararlanamayacağına da hükmetti.

Kartal'da Yakalandı

Yargıtay kararını açıkladıktan bir saat sonra İstanbul polisi Ağca'yı Kartal'da kaldığı evde yakaladı. Ağca en az dört yıl daha hapis yatacak. Gasp cezalarını ayrıca hesaba katan Yargıtay Başsavcısı'a göre ise Ağca, 2014 yılında tahliye edilebilir.

1.6. Haber Değeri

Birçok eylemin ya da söylemin hedef kitlelere ulaşması, "haber değeri bulunmadığı" gerekçesiyle engellenmekte ya da ertelenmektedir. Çünkü herhangi bir eylem ya da söylemin kitlelere ulaştırılması için içermesi gereken özellik haber değeri taşımasıdır.

Bu ilkelere bağlı kalmadan yazılan haber başarılı olmadığı gibi çoğu kez doğruları da yansıtmaz. Söz konusu değerler aynı zamanda konu seçilen olayın haber olup olamayacağını da bir göstergesidir. Bir olayın haber olup olmadığına önce ona yaklaşan muhabir karar vermektedir. Muhabirin kaleme aldığı çoğu olay yazı işleri müdürlüğü sorumlularınca "değer" bulunmayarak gazetecilik diliyle "çöpe" gitmektedir.

Kuşkusuz her olay haber değildir. Habere konu oluşturacak olayın kitleleri ilgilendirmesi, daha doğrusu bazı değerleri taşıması gerekmektedir. Bu değerler 5'e ayrılmaktadır:

- Zamanlılık
- Yakınlık
- Sonuç
- Önemlilik
- İnsanın ilgisini çekme

1.6.1. Haberde Zamanlılık Değeri

Muhabirden başlayarak genel yayın yönetmenine kadar yazı işlerindeki bütün görevliler bu değere özen göstermek zorundadır. Eğer dikkat edilmezse meydana gelen olay hemen önemini yitirir, belki de haber olmaktan çıkar. Çünkü eskimiş olay haber değildir.

Haberde zamanlılık değeri, olayın ne zaman ortaya çıktığı sorusunun yanıtıdır. Haber yazmada kullanılan 5N-1K kuralında, "Ne zaman?" sorusuna verilecek yanıt, zamanlılık değerini göstermektedir.

Örneğin, “bugün, sabahleyin, geceleyin, bir saat önce, bir süre önce, öğleden sonra, akşamüstü, gece yarısı, sabaha karşı, dün vb.” gibi zarflar olayın ne zaman gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Zamanı belirtilmeden yazılan haber eksiktir, kuşku ile karşılanır.

Aşağıdaki cümlelerde yer alan zaman değeri örneklerini inceleyiniz.

- TBMM bugün toplanacak.
- İstanbul Sarıyer’de sabaha karşı meydana gelen yangında, 5 ahşap bina kül oldu.
- Ülkemize dün gelen Rusya Dışişleri Bakanı, bugün Anıtkabir’i ziyaret etti.

Haberde zaman değerini belirleyen üç bileşke vardır:

- Yenilik

Olayın yeni olarak oluşmasını değil, yeni olarak bildirilmesini içerir. Unutulmuş, ihmal edilmiş bir bilgiyi gün ışığına çıkarmak ya da olmuş bitmiş bir olayla ilgili yeni bir gelişmenin yaşanması yenilik anlamına gelir.

Yenilik, “haber atlatma” ile de ilgilidir. Basın yayın organları; muhabirinden yazı işleri kadrosuna kadar meslekteki başarı ölçütlerinden biri olan “atlatma haber” üretmek çabasıdır. Daha önce meydana gelen ancak yeni öğrenilen bir olay da yenilik bileşkesine uygundur.

Örnek: “İstanbul’da üç yıl önce işlenen cinayetin zanlısı, bugün yakalandı.”

Olay üç yıl önce geçmesine karşın zanlının bugün yakalanması, haber unsurunu yeniden oluşturduğu için yenilik bileşkesi açısından geçerlidir.

Kısacası, meydana gelişi eski, ortaya çıkışı şimdi ise bu haber de yenidir.

- Anilik

Gazeteci hangi yöntemle olursa olsun kaynağa ulaştığında, sağladığı verileri vakit geçirmeden değerlendirmeli ve habere dönüştürmelidir.

Bu süre mümkün olan en kısa zaman dilimini içine almaktadır. Aniliğin özünde ivme, hızlılık vardır.

Bilgiler ve veriler toplandıktan sonra yazımı geciktirme ve savsaklama haberi eskitebileceği için “anilik” kuralına dikkat edilmelidir.

Teknolojik üstünlüğü dolayısıyla televizyon ve *İnternet*, gazetelere oranla daha avantajlı konumdadır.

➤ Geçerlilik

Geçerlilik bileşkesi, anilikle bağlantılıdır. Geçerlilik süreci, haberin oluşumuyla başlamakta ve kitle iletişim aracına ulaştırılmasıyla sonra ermektedir. Başlangıçla sonuç arasında geçen süre uzatıldığı takdirde haberin değerini yitirebileceği de olasıdır. Bu süre anilik maddesinde vurgulandığı gibi yine mümkün olan en kısa zaman dilimini öngörmektedir.

Örneğin, göçük altında 3 kişinin öldüğü, 4 kişinin kurtarıldığı haberi hazırlanır. Fakat haber yayınlanmadan, 1 kişinin daha öldüğü ve 2 kişinin de kurtarıldığı haberi gelirse ilk haber geçerliliğini yitirmiştir. Gerekli düzeltmeleri hemen yapıp haberin içeriğini değiştirmek gerekir. Çünkü önceden yazılmış haber geçerliliğini yitirir.

1.6.2. Yakınlık

Yakınlık, muhabirin olayın neresinde olduğunu göstermektedir. Muhabir olayın içinde ya da, ne kadar çok yakınında olursa inandırıcılık ve doğruluk ilkeleri daha da güç kazanmaktadır. Habere yakın olmak mesafe ile ilgili değildir. Muhabir, olaya mesafe bağlamında uzakta kalmış olabilir ancak yapacağı her türlü araştırma, soruşturma, kaynak taraması ve yan bilgilerle yakınlaşma olanağına sahiptir.

- Haberde yakınlık değeri “Nerede?” sorusunun yanıtıdır. Örneğin, “Türk Dil Kurultayı “Ankara”da toplanacak.”
- “Nerede?” sorusunun yanıtı Ankara’dır ve haberde yakınlık değeri budur.
- Örneğin, “Kıbrıs sorunu New-York’ta BM toplantısında yarın ele alınacak.”
- “Nerede ele alınacak?” New-York’ta. “Ne zaman ele alınacak?” Yarın.
- “New-York” yakınlığı, “yarın” da zamanlılığı işaret etmektedir.
- Yenilik, anilik ve geçerlilik radyo ve televizyon haberciliğinde, yenilik ve geçerlilik de yazılı basında ön plana çıkmaktadır.

1.6.3. Sonuç

Haberde sonuç değeri de zaman kadar önemlidir. Muhabir, sonuç ögesini planlı ve iyi bir şekilde ortaya koyduğu takdirde haberin algılanması da kolaylaşacaktır.

Olayı, haber formatına oturtan değer, genelde sonucudur. Sonuçsuz olay, haber değildir. Daha doğrusu her olayın kuşkusuz bir sonucu vardır.

“Ne?” ya da “Kim?” sorularının yanıtı, bizi haberde sonuç değerine götürür.

Örnek: Başbakan..... başkanlığında kurulan’ncı Cumhuriyet Hükûmeti güvenoyu aldı.

Hükûmet ne almıştır? “Güvenoyu”. Haber bu sonucun üzerine kurulmuştur. Güvenoyunun alınması “olumlu haber” türüne de örnek oluşturmaktadır. Güvenoyu alınmasaydı, o zaman da olay yine haber olacaktı. Güvenoyu alınsın ya da alınmasın iki durumda da “Ne?” sorusu yanıt bulmaktadır.

1.6.4. Önemlilik

Olayın ya da durumun ortaya çıkardığı sonucun nicelik ve nitelik açısından irdelenmesiyle anlaşılır. Haberi önemli kılanın ortaya çıkarılmasıdır.

Bu anlamda iki unsura bakmak gerekir:

- Toplumun büyük bölümünü etkiliyor mu?
- Bu etkilenmenin sonuçları ne olacak?

Herhangi bir doğa olayı, örneğin El Nino kasırgasının toplumsal yaşamı nasıl etkileyeceği bilindiği için uydularla izlenip önceden medya aracılığıyla kamuoyuna duyuruluyor. Böylece bazı yerleşim merkezlerinin boşaltılması sağlanıyor. Herhangi bir olayın, durumun kimleri nasıl etkilediği ve sonucunun ne olacağı, ya da olduğu önemlilik ilkesini ortaya koymaktadır.

Önemli olmayan olay ve bilgi haber değildir. “Nasıl?” ve “Neden?” sorularının yanıtları da haberde önemlilik değerini vermektedir.

Önemlilik, olayla ilgili yargıya varmak için sonuç değeri kadar ön plandadır. Olayları önemli yapan etkenler arasında ünlü kişiler, sayılar, çelişkiler, garip olaylar, buluşlar, değişiklikler vb. yer almaktadır.

- Örnek: Teröristin kurşununa hedef olan Mehmetçik, “vatan sağ olsun” diyerek can verdi.
- Burada nasıl sorusunun yanıtı, “vatan sağ olsun diyerek”tir.

1.6.5. İnsanın İlgisini Çekme

Haber değerlendirme ölçütleri içinde en tartışmalı ilkelerden biridir. Bazen, “Halk bunu istiyor.” mantığıyla hem gazete haberciliğinde hem de televizyon haberciliğinde yapılan yanlış işleri meşrulaştırma, bu gerekçenin arkasına sığınma politikası izlenmektedir.

Haber, kuşkusuz insanların ilgisini çekme niteliği de taşıyacaktır. Ancak bu nitelik, özent olmamalı, olayın doğasında bulunmalıdır.

İlgi çekicilik “çok, orta, az” düzeylerde öne çıkmaktadır. Bazı haberler, ilgi çekicilik unsurunu çok, bazıları orta, bazıları da az içermektedir. Kişinin ilgisini çekme olgusu, haberin içeriği ve hedef kitleler bakımından değişen bir değeri ifade etmektedir. Üstelik çoğu kez de sübjektif bir görüşe dayanmaktadır. Örneğin, birine göre önemli olan, başka birine göre daha az önemlidir. Burada vurgulanan, olayın mutlaka haber değerinin olmasıdır ki bu ilgi çekiciliğine bağlıdır.

Örnek haber:

Fotoğraf 1.4: İlgi çekici fotoğraf örneği

Çin’de 3 kollu doğan bebeğin kollarından biri ameliyatla alınacak!

Doktorlar, 2 aylık erkek bebeğin sol kollarından her ikisinin de tam olarak işlevsel olmadığını ancak göğse yakın bulunan kol daha az geliştiği için bunun kesilmesi gerektiğini söylediler.

Şanghay Çocuk Tıp Merkezi ortopedi bilim dalı başkanı Çen Boçang, ameliyatta en büyük riskin omuzdaki sinir ve damarlara zarar vermek olduğunu söyledi.

Olağan dışı olaylar, maceralar, aşklar, savaşlar, doğal afetler, karışıklıklar, çatışmalar, kuşkular ve çelişkiler insanların ilgisini daima çekmiştir.

Habercilik anlayışında da ilgi çekme ön plandadır ve önemlidir. İlgi çekmeyen olay zaten haber değildir. Ancak ilgi çekicilik, olayın içeriğine ve yayın organının bakış açısına ve hedef kitlelerine göre değişmektedir.

1.7. Haberde Nesnellik (Objektiflik)

Nesnellik, iletişim etiğinin bir gereğidir. Nesnellik yansızlığı, doğruluğu çağrıştırmaktadır. Doğruluğun içinde, inandırıcılık da yer almaktadır. Haberde bireysel görüşlere, yanlı yaklaşım ve yargılara yer yoktur.

Haberde nesnellığı, “Haber konusu olayı, bireysel etkilerden uzak, doğruyu sadece yalın doğruyu, yansız bir düzenleme ile olduğu gibi vermek ve gerçeklerden ayırmamaktır.” şeklinde açıklayabiliriz.

Aşağıda, bir *İnternet* sitesinden alınan haber, çeşitli gazetelerin aynı olayı farklı bakış açılarıyla nasıl verdiğini göstermesi bakımından ilginçtir.

Örnek Haber

<p>Geçtiğimiz pazar günü ... Partisince İstanbul 'da dev bir miting düzenlendi.</p> <p>Mitinge katılanlara göre iğne atılsa yere düşmeyecek türden bir miting.</p> <p>Ancak gazetelerde mitinge katılan sayısının kaç olduğuna dair bir birlik yok.</p> <p>Geçen hafta pazartesi günü yayımlanan gazetelerde mitinge katılanların sayıları şu şekilde yer almış:</p>	<p>Hürriyet: 50 bin Sabah: 40 bin Milliyet: 150 bin Posta: 150 bin Vatan: On binlerce Yeni Şafak: Yüz binlerce Cumhuriyet: Binlerce Akşam: 50 bin Star: Çok sayıda</p>
--	--

Nesnel haber vermenin en belirgin koşulu, haberler ile fikirlere dayalı yorumlar arasında denge sağlamaktır.

Gazeteci nesnel haber vermek için şu koşulları yerine getirmekle yükümlü olmalıdır:

- İhtilafli konularda bütün tarafların görüşlerine yer vermelidir.
- Gerçek olduğu öne sürülen konulardaki açıklamalar dikkate alınmalıdır.
- Kendi bakış açısını yansıtmadığını ifade etmek için haber kaynağının söylemlerini doğrudan vermeli ve tırnak içinde kullanmalıdır.
- Haberde elden geldiğince somut gerçeğe yer verilmelidir.

Gazeteci haberini hazırlarken nesnel olmak için aşağıdaki ölçütlere dikkat etmelidir:

- Olayla ilgili verileri toplarken, bunları haber olarak düzenlerken, yayına verirken ya da antene çıkarırken kesinlik ve doğruluk ilkelerine uymalıdır.
- Haberde içerikten ayrılmamak koşuluyla ana hatları aynen aktarmalıdır.
- Olayın farklı yönlerini işlerken yansız ve dengeli olmalıdır.
- Habere yorumu birbirinden ayırmalıdır ve verileri buna göre değerlendirmelidir.
- Haberi yazanın, kendi görüşünü, yorumunu ve tutumunu içeriğe yansıtmamalıdır.
- Haberi düzenlerken hınç alma duygularından, yanlı ve aykırı tutumlardan uzak durmalıdır.

1.7.1. Haberde Taraf Dengesi

Haberde denge kuralı da nesnelliğin özünü oluşturmaktadır. Bir iddia ve görüş üzerine kurulan haberlerde temel kural, karşıt görüşlerin de bulundurmaktır. Böyle durumlarda haberi yazan mutlaka iddiaya hedef olan ya da olanların da savunmasını yansıtmalıdır. Karmaşık durumlarda çeşitli bakış açıları bulunabilir. Dengeyi belli bir taraftan yana kaçırmamak koşuluyla üçüncü, dördüncü kişilerin görüşlerine de yer verilmelidir.

1.7.2. Doğruluk

Basın ahlak yasalarında yoğun olarak ele alınan kavram, haberlerin doğru yani gerçek olması ve dürüst biçimde hazırlanarak yayımlanmasıdır. Dürüstlüğün işlevi, güveni sağlamaktır.

Doğruluk birkaç basit uygulama sonucu ortaya çıkar. İçinden önemli ve etkinliği olan gerçeklerin çıkarıldığı hiçbir anlatım doğru değildir. Bu durumda doğruluk bütünlük ister diyebiliriz.

Asıl önemli gerçeklerin zarar görmesine yol açacak biçimde önemsiz ve olayla ilgisiz bilgileri içeren hiçbir anlatım doğru olamaz. Okuyucuyu bilerek veya bilmeyerek yanlış yönlendiren ya da aldatan hiçbir anlatım doğru olamaz. Bu durumda doğruluk, okuyucuya karşı dürüst olmayı gerekli kılar.

Muhabirlerin kendi ön yargılarını ve duygularını “İleri sürdü.”, “İddia etti.”, “Vurguladı.”, “Reddedildi.”, “buna karşın”, “İtiraf etti.” ve “olağanüstü” vb. sözcükler ardına saklayarak ortaya koydukları anlatımlar, doğru değildir. Öyleyse doğruluk, gösteriş ve abartıdan çok, basit ve açık bir anlatımı zorunlu kılar.

Çeşitli ülkelerin basın ahlak yasalarında ya da basın konseyleri tarafından oluşturulan basın meslek ilkelerinde bu konuda, olayların gerçekliğinden emin olmak, olaylar hakkında gerekli araştırma ve soruşturmaları yapmak, kesin bilgilere sahip olmadan iddialarda bulunmamak, olayları tahrif etmemek, şüpheli bilgileri yayımlamaktan kaçınmak gibi temel ilkeler üzerinde durulmaktadır.

Basın Meslek İlkeleri'nin 6. maddesinde bu konu, “Soruşturulması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın ya da doğruluğuna emin olunmaksızın yayınlanamaz.” cümlesiyle özetlenmiştir.

1.8. Haber Yorum İlişkisi

Haber ve yorum birbirine karıştırılmaması gereken iki kavramdır. Haber olayların tarafsız, objektif, eşit ve doğru bir şekilde aktarılmasıdır. Yorum ise haber ile ilgili olarak kişilerin kendi görüşleri doğrultusunda yaptıkları değerlendirmelerdir.

Haberde yorum olmaz. Haberin içine yorum katılması bireylerin sağlıklı değerlendirme yapmasını engeller. Yorumla birlikte verilen haber yanlış yönlendirmelere, kimi zaman da hiç istemediğimiz sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu açıdan hazırlanan haber, habercilik kurallarına uygun olarak sade bir biçimde verilmelidir. Haberle ilgili yorum ise kişilerin o olayla ilgili değerlendirmesi şeklinde sunulmalıdır. Bu sunumun yorum olduğunu bilen kişi de değerlendirmesini daha sağlıklı yapabilir.

Haber içeriğinde nesnellığe önem veren çağdaş gazetecilik anlayışında, yazınsal türler ve sayfa düzenleri de değişikliğe uğramaya başlamıştır. Bireysel ve genel yoruma dönük yazınsal türler için ayrı sayfalar düzenlenerek çeşitli görüşlerin işlenmesine de olanak sağlanmıştır.

Amerikan Gazete Editörleri Cemiyeti Gazetecilik Kuralları'na göre de “Sağlıklı bir gazetecilik, haberle yorum arasında kesin ayırım yapılmasını gerektirir. Haberler her türlü yorum ve taraf tutmadan soyutlanmış olmalıdır.”

“Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi”nin, gazetecilik mesleğiyle ilgili olarak “Çözüm Tasarıları” adı altında belirlediği bazı önerilerden haber ve yorumla ilgili bölüm şu maddeleri içermektedir:

- Gazeteciliğin temel ahlaki prensiplerinden biri de haber ile yorum arasındaki belirgin ayırımın çizilmesi ve bunların karıştırılmasının önlenmesidir. Haber gerçeklere ve verilere dayalı bilgilendirmedir. Yorum ise yazanın, yayımlayanın ya da medya şirketlerinin düşüncelerini, inançlarını, kişisel yargılarını içerir.
- Haber yayını, gerçeklere dayandırılmalı ve doğruluğu ispatlanabilir olmalıdır. Haberin sunumunda ve betimlemelerde tarafsız davranmalıdır. Haber başlıkları ve özetleri, mümkün olduğunca doğruları ve eldeki verileri yansıtmalıdır.
- Yorumlar, genel düşünceler ya da günlük olaylar üzerine yapılabilir. Yorum subjektif olduğu için doğruluğu üzerinde eleştiri yapılamaz. Bunun yerine bizler yorumların dürüst ve ahlaklı olmasını sağlamalıyız.
- Bazı kişi ve kuruluşlarla ilgili olaylar üzerine yapılan yorumlar, gerçekleri ve verileri çarpıtmamalı ve gizlememelidir.

Resim 1.3: Haberlerin gerçeklere ve verilere dayalı bilgilendirmesi (yorumun ise yazanın, kişisel yargılarını içermesi)

1.9. Haber Sosyolojisi

Haber sosyolojisi haberlerin hangi konuları içerdiğini, haberlerin nasıl seçildiğini, seçimi etkileyen dış etkenleri, bu seçime ölçü olan değerleri ve seçimi yapanların taşıdıkları değerleri içerir.

Ait oldukları konular, haberin içeriğini meydana getirir. Bilindiği gibi her haberin bir konusu vardır. İşte bu konu haberin içeriğidir. Haberler ülke, toplum ve bireyleri konu alır.

Habercilerin haberleri nasıl seçtiği konusu da haber sosyolojisinin en önemli ilgi alanlarından birisidir. Çünkü haberin seçilmesi, tamamen birtakım elle tutulmayan ve gözle görülmeyen değerlere bağlıdır. Bu değerler, haberin özünde bulunan değerlerle, habercilerin haber seçiminde etkilendikleri tercihleridir. Haberin özünde bulunan değerler, onu haber yapan değerlerdir.

Habercileri etkileyen faktörler ise habercinin geçmişi, eğitimi, gelişimi, kişisel yargıları, içinde bulunduğu çalışma ortamı, çevresi, bürokraside geçirdiği deneyimler, okuyucuları ve toplumla olan ilişkileridir. İşte bu tercih nedenleri, kişilere göre değiştiği için de haberciler birbirlerinden farklı haberler ortaya çıkarır. Aynı olayın çeşitli haberciler elinde farklı biçimlerde ortaya konmasının sebebi de budur.

Amerikalı gazeteci Rosche, haber sosyolojisini şöyle tanımlamaktadır: “Toplumsal bir ürün olarak basın içeriği, içinden çıktığı toplumun yansımasıdır. Kurumsal bir ürün olarak ise basının içeriği; işlevi haber toplama ve yazma olan uzmanlaşmış, kurumlaşmış çabaların sonucudur. Bu iç içe girmiş koşulların tümü ise haber sosyolojisini oluşturur.

Burada asıl önemli mesele ise neden belirli insanların, kuruluşların ve olayların diğerlerine göre basın tarafından devamlı izlendiğidir ki bu da haberlerin sosyolojisinden kaynaklanmaktadır.”

Günlük gazetelerde yayımlanan haberleri inceleyiniz. Habere konu olan olaylara haber niteliği kazandıran unsurları işlem basamaklarına uygun olarak değerlendiriniz.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Olaylara haber niteliği kazandıran unsurları analiz ediniz.	➤ Gazete ve radyo televizyon haberlerinden seçmeler yaparak haberin niteliklerini taşıyıp taşımadıklarını araştırınız.
➤ Haberler üzerinde, haber-olay ilişkisini çözümleyiniz.	➤ Haberlerde yer alan olayları inceleyiniz. ➤ Hangi olaylar haber hâline getirilmiş ve gazetede nasıl değerlendirilmiştir.
➤ Haberler üzerinde, haber-gerçek ilişkisini çözümleyiniz.	➤ Habercinin gerçek avcısı olması gerektiğini de dikkate alarak gerçek haberle gerçek olmayan haber örneklerini inceleyiniz.
➤ Haberler üzerinde, kişi kavramını analiz ediniz.	➤ Belirlediğiniz birkaç söylem seçkinye ilgili, çok sayıda gazeteyi ve görüntülü medyayı tarayarak bir istatistik yapınız. ➤ Bu kişilerin yayın kurumuna göre, yer alma biçimine göre, haberinin içeriğine göre medyada nasıl ve ne oranda yer aldığını analiz ediniz.
➤ Haber nitelikleri açısından haberi inceleyiniz.	➤ Haber niteliği taşıyan gazete haberleri ile haber niteliği taşımayan haberleri karşılaştırınız.
➤ Haberler üzerinde objektiflik kavramının analizini yapınız.	➤ Haberleri karşılaştırınız.
➤ Haber-yorum ilişkisini çözümleyiniz.	➤ Gazeteleri de analiz ederek gazetelerin yoruma ve habere ayırdıkları bölümlerde, belirlediğiniz bir haber konusunu nasıl ele aldığını sınıfta tartışınız.
➤ Haber sosyolojisi açısından olayları inceleyiniz.	➤ Gazeteleri analiz ediniz.

KONTROL LİSTESİ

Bu faaliyet kapsamında aşağıda listelenen davranışlardan kazandığınız beceriler için **Evet**, kazanamadıklarınız için **Hayır** kutucuklarına (X) işareti koyarak kontrol ediniz.

Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1. Olaylara haber niteliği kazandıran unsurları analiz ettiniz mi?		
2. Haberler üzerinde, haber-olay ilişkisini çözümlediniz mi?		
3. Haberler üzerinde, haber-gerçek ilişkisini çözümlediniz mi?		
4. Haberler üzerinde, kişi kavramını analiz ettiniz mi?		
5. Haber nitelikleri açısından haber incelemesi yaptınız mı?		
6. Haberler üzerinde, objektiflik kavramının analizini yaptınız mı?		
7. Haber-yorum ilişkisini çözümlediniz mi?		
8. Haber sosyolojisi açısından olayları incelediniz mi?		

DEĞERLENDİRME

Değerlendirme sonunda “Hayır” şeklindeki cevaplarınızı bir daha gözden geçiriniz. Kendinizi yeterli görmüyorsanız öğrenme faaliyetini tekrar ediniz. Bütün cevaplarınız “Evet” ise “Ölçme ve Değerlendirme”ye geçiniz.

Bu faaliyet sonunda kazandıklarınızı aşağıdaki soruları cevaplandırarak ölçünüz.

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler doğru ise D, yanlış ise Y yazınız.

1. () Haberin doğru olması haberde verilen bilgilerin doğru olması anlamına gelir.
2. () Habere, en hızlı ulaşmak ve en hızlı yayınlamak adına doğruluk ilkesinden ödün verilebilir.
3. () Kaynağın statüsü, unvanı, inanılabilirliği destekleyen unsurlardandır.
4. () Gazeteciler, yazarlar, sanatçılar, yönetmenler, akademisyenler “sembolik seçkin” grubuna girer.
5. () Yayın organları ve gazeteciler, bazı durumlarda yayınlayacağı haberden para alabilir.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki öğrenme faaliyetine geçiniz.

Haber türlerini ayırt edebileceksiniz.

- Çeşitli gazete ve dergileri tarayarak gazetelerin yer verdikleri haber türlerini içeriklerine göre ayırt etmeye çalışınız. Hangi gazetenin ne tür haberlere ağırlık verdiğini (köşe yazısı, iç politika, dış politika sayfaları, özel haberler, magazin haberleri, spor sayfaları, kadın haberleri, eğitim haberleri, dinî içerikli haberler vs.) ya da ne oranda yer verdiğini analiz ediniz.
- Benzeri araştırmaların nasıl yapıldığını, size kaynakçada vereceğimiz kitaplardan ve çeşitli meslek örgütlerinin yayınlarından araştırarak da öğrenebilirsiniz.

2. HABER ÇEŞİTLERİ

Genel haberler, basit haberler, karmaşık haberler, özel konulu haberler haber çeşitlerini oluşturmaktadır.

2.1. Niteliklerine Göre Haber Çeşitleri

2.1.1. Genel Haberler

Konuları itibarıyla her zaman ortaya çıkabilecek haberlerdir. Günlük yaşamda sıkça karşı karşıya gelinen rutin olayları içerir.

Genel haberler üçe ayrılır:

- Kısa kişi haberleri
- Konuşmalar, görüşmeler (mülakat) yayınlar
- Toplantılar (her türlü bilimsel, kültürel ve sanatsal), törenler (açılış, temel atma, anma yıl dönümleri, üretime geçme vb.), gösteriler, yarışmalar, şenlikler

Bu tür haberler uzmanlaşmaya gerek duyulmayan haberlerdir. Bu nedenle bütün muhabirlerin yazabilecekleri haberlerdir.

2.1.2. Basit Haberler

Konulu haberlerdir. Yorum içermediklerinden düzenlemeleri fazla uğraş istemez. Kolaylıkla kaleme alınabilir.

Basit haberler dörde ayrılır:

- Ölüm, hastalık, cenaze haberleri
- Yangın, sel, deprem gibi doğal afetler, kazalar
- Mevsim ve hava durumuyla ilgili haberler
- Cinayet haberleri

Basit haberler kapsamına giren cenaze, ölüm ve hava durumu dışındaki haberlerde uzmanlaşma gereklidir.

Yaz sıcaklarına ara; a... Yağmur geliyor!

Erken gelen yaz sıcaklarına bir süre ara.. Yağmur tüm yurdu etkisi altına alacak!

Yaklaşık bir haftadır yurdu etkisi altına alan bunaltıcı ve sıcak hava yarından itibaren etkisini yitirecek. Yarından itibaren yurt geneli yağışlı havanın etkisine giriyor.

Bir haftadan bu yana ortalama 33 derece ile kavrulan İstanbul bugünden itibaren yağışlı ve serin havanın etkisi altına giriyor.

İstanbul Meteoroloji Bölge Müdür Yardımcısı Ergün Güler yaptığı açıklamada hava sıcaklığının 23 dereceye kadar düşeceğini söyledi. Güler, yurt genelinde çarşamba günü itibarıyla yağışlı havanın daha çok kuzey ve batı kesimlerinde etkili olacağını daha sonra etkisini yavaş yavaş azaltarak yurt geneline yayılacağını söyledi.

YAĞMUR GELİYOR

Hafta ortasına kadar kuzey, iç ve batı kesimlerde biraz azalarak mevsim normalleri civarında seyredecek, doğu bölgelerde ise mevsim normalleri üzerinde seyretmeye devam edecek. Yarın yurdun kuzey kesimleri çok bulutlu, öğle saatlerinden sonra Marmara ile Doğu Karadeniz sağanak ve gök gürültülü sağanak yağışlı geçecek.

Yukarıda verilen hava durumu ile ilgili haber, basit haber türüne örnektir.

2.1.3. Karmaşık Haberler

Bu haberlerin daha iyi oluşturulması için uzmanlaşma zorunludur. Bu haberler, objektiflik kriteri göz önünde tutularak ayrını, uğraş ve araştırmayı gerektirmektedir.

K. Kutbu'na tropik iklim hâkimmiş

Kuzey Kutbu'nda eskiden tropik bir iklimin hâkim olduğu ortaya çıktı.

Kuzey Kutbu'nda araştırmalar düzenleyen bilim adamları, bölgenin gizemli geçmişine dair önemli veriler elde ettiler. Zorlu doğa koşulları nedeniyle araştırmaların zorlukla yapıldığı bölge, başarıyla sonuçlanan yeni araştırmalara göre tropik bir geçmişe sahip. Verilere göre 55 milyon yıl önce Kuzey Kutbu'ndaki sıcaklık değerleri ılık bir yaz gününe denk geliyor.

Bilim adamları bir bölgenin geçmişine dair ipuçları elde etmek için öncelikle yerin dibindeki kalıntıları inceler. Kuzey Kutbu'nun geçmişi hakkında elde yok denecek kadar az veri bulunmasının nedeni ise bölgenin zorlu doğa koşullarına sahip olması. Fakat son zamanlarda araştırmacılar güçlü araçlarla bölgede geniş bir alanı kapsayacak şekilde okyanusun dibinden önemli kalıntılar çıkarmayı başardılar.

Arctic Coring Expedition (ACEX) isimli bir proje dâhilinde araştırmacılar tarafından elde edilen ve incelenen bu fosil ve mineraller, bilim adamlarına göre bölgede 55 milyon yıl önce ortalama yaz sıcaklığının 24 santigrat derece olduğunu gösteriyor. Bu dönemde, su yüzeyinde buzulların bulunmadığı da ekleniyor. Bu değer, o dönem için daha önce tahmin edilen mevsim modellerinin sunduğu verilerden 10 derece daha fazla.

Yukarıdaki haber karmaşık haber türüne bir örnektir. Bu tür haberlerin yazımı uzmanlık ve araştırma gerektirir.

Karmaşık haberler beşe ayrılır:

- **Mahkeme haberleri** (duruşmalar, kararlar, mahkeme koridorları vb.): Önceki yıllarda mahkeme haberleri büyük ilgi görür, çoğu büyük gazetelerde her gün “Mahkeme Koridorları” ya da başka başlıklar altında yorum içeren haberlere geniş biçimde yer verilirdi.
- **Hükûmet, siyasi parti, politika haberleri:** Politikaya ilişkin gelişme ve değişim haberleri, hükûmet çalışmaları, meclis haberleri, çeşitli siyasi partilerin faaliyetlerini içeren haberler bu gruba girer.
- **İş, endüstri, tarım, çalışma hayatı haberleri:** Grevler, toplu sözleşmeler, işten çıkarmalar, tarım çalışanları, mevsimlik işçiler, sanayide yer alan gelişmeler vb. haberlerdir.
- **Eğitim, araştırma, bilim, uzay, deniz:** Eğitimden, deniz, uzay ve bilime kadar uzanan, genelde inceleme ve araştırmaya dayalı haberlerdir.

- **Din, tarikat, felsefe:** Din, tarikat, felsefe gibi bilgileri ve olayları yansıtan haberlerdir.

Karmaşık haberleri yazmak uzmanlık işidir. Muhabirler, bu daldaki haberlerde uzmanlaşmışlardır. Görev bölümü de buna göre yapılmaktadır.

2.1.4. Özel Konulu Haberler

Bu tür haberler de dörde ayrılmaktadır:

- Sosyete, kadın, dedikodu haberleri
- Spor haberleri
- Edebiyat, sanat, kültürel ve eleştiri içerikli haberler
- İmzalı yazılar (Başmakale, köşe yazıları, makaleler vb. bunlarda haber olgusu bulunduğu takdirde, haber sınıflandırmaları içinde yer alır.)

Gazetelerin en çok okunan, ilgi gören haber çeşididir. Örneğin, spor haberlerinin hedef kitlesi her geçen gün büyümektedir. Çoğu gazeteler bir, iki, üç, dört hatta beş sayfasını spora ayırmaktadır. Ayrıca spor gazetelerinin sayısı da gün geçtikçe artmaktadır. Başyazarlar, eleştirmenler, köşe yazarları, diğer yazarlar, meslekte deneyimli usta gazetecilerin temeli, çoğunlukla muhabirliğe, haber yazımına dayanmaktadır.

Örnek haber:

Türkan Şoray sonunda öptü

Merakla beklenen “Türkiye Müzik Ödülleri” İstanbul Kongre Merkezi’nde düzenlenen törenle sahiplerini buldu.

14 dalda ödülün verildiği gecede “en iyi şarkı”, Demet Akalın’ın seslendirdiği “Türkan” seçildi. Ödülünü alan Akalın, geceye katılan Türkan Şoray’ın yanına giderek onu öptü.

Gecenin sonunda Akalın, espri bir dille “Türkan sonunda öptürdü.” diye esprili bir tweet atarak fotoğrafı hayranları ile paylaştı.

Örnek haber:

Rüya gibi bitti!

Şampiyonlar Ligi çeyrek final rövanşında temsilcimiz Galatasaray, İspanyol devi Real Madrid ile karşı karşıya geldi. Sarı kırmızılı takım tarihî bir geri dönüş gerçekleştirmeye çalışsa da İspanyol devi karşısında maçı 3-2'lik galibiyetle tamamlamasına rağmen Avrupa macerasını noktaladı.

Karşılaşmada Real Madrid 8. dakikada Portekizli yıldızı Cristiano Ronaldo'nun golüyle 1-0 öne geçti ve ilk yarı bu skorla sona erdi. İkinci yarıda Galatasaray maçı bırakmayarak âdeta yüreğini ortaya koydu. 57'de Eboue'nin müthiş golünün ardından 71. dakikada Sneijder ve 72. dakikada Drogba ile Galatasaray farkı ikiye çıkardı.

Karşılaşma 3-2 skorla sona ererken sarı kırmızılı temsilcimiz bu sezonki Avrupa macerasını sonlandırdı.

2.2. İçeriklerine Göre Haberler

Haberler, içerik bakımından;

- Sert haber,
- Yumuşak haber,

olarak ikiye ayrılmaktadır. Sert haber, siyasi, ekonomik, bilimsel vb. ağır ve ciddi konuları içeren haberlerdir.

Yumuşak haber kavramı ise tahmini bir olaydan, magazin, spor, aktüalite, kadın haberlerine kadar uzayan bir çerçeveyi içine almaktadır.

2.3. Yapılarına Göre Haberler

2.3.1. Haber Röportaj

Haber ve röportaj karışımıdır. Bu denli oluşumda haber ve röportaj unsurları iç içe yer almaktadır. Daha çok haber ağırlıklıdır. Amaç haberin renklenmesini ve dinamizm kazanmasını sağlamaktır. Haber konusu olaya bağlı kalınan bir çerçeve çizilmektedir. Magazin gazeteciliğinde renkli haber ön plana çıkmıştır.

Yazılı ve elektronik basın arasında başlayan rekabet, haber-röportajı da vitrine getirmiştir. Olayları genişletmek, okuru daha çok tatmin etmek, yan bilgileri ayrıntılı bir biçimde yansıtmak amacına dönük haber-röportaj yazılı basın için de geçerli olmakla birlikte, günümüzde daha çok televizyon ve radyoda uygulanmaktadır.

2.3.2. İlan Haber

Çağdaş gazetecilik anlayışında bazı ilanların da haber niteliği taşıdığı görüşü benimsenmektedir. Konuya böyle yaklaşanlar ilanın da haber olduğunu savunmaktadır.

Evlenme, doğum ve ölüm ilanları, ilan haberlere örnek olarak verilebilir. Böylesi duyurma niteliğindeki ilanlar, hedef kitlelerince haber olarak algılanmaktadır.

2.3.3. Tanıtım (Reklam) Haber

Haber konusu olay, reklam bağlamında düzenlenmişse reklam haber söz konusudur. Etkileme gücünün artırılmasına dönük başvuru olan bu yöntemle hedef kitleler yansıtılan bilgilere reklamlardan daha çok inanmaktadır. Böylece kişi, kurum ya da malla ilgili olumlu imaj yaratılmaktadır.

Basında reklam-haber yaygın biçimde kullanılmaya başlanmıştır. Reklamlar haber formatına oturtularak sunulmaktadır. Hedef kitle, reklamı haber olarak algıladığı için inanma güdüsü daha güçlü oluşmaktadır. Bazen reklam içine sıkıştırılmış, örneğin “şimdi haberler” anonsuyla verilen mesajlar, daha çarpıcı gelmektedir.

Örnek haber:

E-AVRUPA'DAN ZİYARETLER

Yurt dışında gayrimenkul sektöründe, satışı, danışman, broker, yatırımcı olarak görev yapan 'The Brabant Real Estate Member's Club' üyelerinden 50 kişilik bir grup ve İTÜ Mühendisliğe Hazırlık Kulübü, IACES "Exchange Bosphorus" programı kapsamında, 11 farklı Avrupa ülkesinin çeşitli üniversitelerinden, yaklaşık 45 inşaat mühendisliği öğrencisi dünya çapında mimari yarışmalara girmeye hazırlanan dev projeü ziyaret etti.

Ancak reklam haber konusunda önemli bir nokta da şudur. İletişim etiği gereği hiçbir yayın organı ve gazeteci yayımlayacağı haberdan para almaz. Haber reklamlar, paralı olduğundan gerçek haberle özellikle bu noktadan da ayrılmaktadır.

Ayrıca reklam haber türünün iletişim etiğiyle çeliştiği tartışmaları da sürmektedir.

Haber reklamın bir reklam olduğu mutlaka belirtilmelidir. Böyle bir açıklama iletişim etiği açısından gereklidir.

2.4. Değişik Konulu Haberler

2.4.1. Özel Haber

Özel haber, araştırmacı gazeteciliğin bir ürünüdür. Gazetecinin araştırıp ulaştığı, izlediği ya da seçtiği konuları yansıtmaya "özel haber" in temelini oluşturmaktadır. Bir gazeteci ya da haber ajansı, örneğin gizli kalmış bilgileri ya da kamuoyu tarafından bilinmeyen olayları meydana çıkararak özel habere ulaşmaktadır.

Ayrı bir çalışma ve emek isteyen özel haber, rutin dışında, hatta belli kaynakları da devre dışı bırakarak elde edilmektedir.

Özel haberi gerçekleştiren gazeteci, diğer yayın organlarını atlatacağı için mesleksi bir başarı da sağlamış olmaktadır. Sık sık özel haberlere yer veren basın organı, kamuoyunda saygın bir yere oturtulmakta hatta satışını da artırmaktadır.

Özel haber, uzun uğraş, emek ve özen istediğinden, mesleğin zor ama keyif veren çalışmalarından birini oluşturmaktadır.

2.4.2. Atlatma Haber

Bir yayın organında yayınlanmış “özel haber” diğerleri için “atlatma haber” olmaktadır. Ancak özeller dışında “rutin”lerin de atlatması söz konusudur. Meslekte, rekabete dayanan çalışmalar bağlamında, gazeteciler, birbirlerini atlatma yöntemini de sık sık yinelemektedir.

Gazetecilikte, haber atlatma başarı; haber atlama ise başarısızlık olarak değerlendirilmektedir. Haber atlama, bazen bir gazetecinin işinden olmasına bile neden olabilmektedir.

2.5. Haber Çeşitlemeleri

2.5.1. Bayat Haber

Oluş anında değerlendirilmemiş haberin herhangi bir radyo, televizyon ya da gazetede yer aldıktan sonra yayımlanmasıdır. Okuyucu-izleyici bu haberi başka bir kanaldan öğrendiği için haber bayatlamıştır. Herhangi bir gazetede yayınlanan haberin özel televizyonlarda 19.00 ya da 20.00 ana haber bültenlerinde kullanılması bayat habere bir örnektir. Üstelik teknolojik avantajına rağmen 20 ila 30 saat sonra aynı haberin verilmesi bayat haberlerin yaygınlaştığını göstermektedir. Benzer durum o gün olan bir haberin ambargosu olmadığı hâlde birkaç gün sonra verilmesi durumunda da ortaya çıkar.

Kısaca; yenilik, anılık ve geçerlilik bileşeklerini yitirmiş haber bayat haberdır.

2.5.2. Asparagas Haber

Hedef kitlelerin ilgisini çekecek nitelikte hiçbir veriye dayanmayan masa başında uydurulmuş haberdır. Medyamızda özellikle de magazin gazeteciliğinde yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bazen haber bulmakta zorlanan bir muhabirin ya da sayfayı güzel bir mankenle süslemek isteyen sayfa sekreterinin yabancı dergilerden veya ajanslardan alınan estetik bir kadın fotoğrafı, bir Hollywood yıldızı vb. fotoğraflar bulup altına, ilgi çekici ancak çoğu zaman da gerçek olmayan yazılar döşemesi basınımda, özellikle magazin basınında sık sık uygulanmış ve hâlâ uygulanmakta olan bir yöntemdir. Genellikle yalan ve uydurma haber anlamında kullanılsa da Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre asparagasın kelime anlamı “şişirilmiş haber”dir.

Başka bir kaynağa göre de "makaraya sarmak, çapraz iki sırığa germek, eziyet etmek" anlamlarına gelen İspanyolca "aspar" kelimesine dayanan ve basında yayınlanan düzmece haberler için kullanılan bir sözcüktür. Gazeteci Abdülkadir Yücelman "asparagas haber" türünün literatüre girişini şöyle açıklıyor: "1970'li yıllardayız. Bir gün, o dönemin en büyük gazetesinin birinci sayfasında bir haber yayımlandı: "Genç çift parasızlıktan Mecidiyeköy' de köpek kulübesinde yatıp kalkıyor." Bir de çiftin fotoğrafı ile yaşadıkları köpek kulübesinin fotoğrafı. Köpek kulübesinin üstünde de (galiba köpeğin adı) "asparagas" yazıyordu. O günlerin en ilginç haberi idi. Tüm Babıali Mecidiyeköy'e taşındı; aradılar, taradılar ama ortada ne kulübede yaşayan bir çift, ne de böyle bir olay vardı. O gün, palavra yani asılsız haberin adı konulmuştu: Asparagas."

2.5.3. Sansasyonel Haber

Satışı artırmak için sürekli heyecan uyandıran haberlerin yayınlanması sansasyonel haberciliğe girer.

Magazin gazeteciliğinin bir ürünüdür. Kitle gazeteciliği, bulvar gazeteciliği, sansasyonel gazetecilik, 19. yüzyılın sonlarında Amerika'da başlamıştır.

Sansasyonel gazetecilikte çeşitli fotoğraflar, şekiller, komik tipler ve karikatürlere de yer verilirken yeni gelişmiş baskı teknolojilerine uygun iri puntolu ve çok renkli baskılar da devreye girmiştir.

Bu anlayışın büyük ilgi görmesi üzerine heyecanlı, saptırılmış, çarpıtılmış haberler ile açık saçık resimler yoğunluk kazanmıştır. Özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra sansasyonel gazetecilik akımı daha da güçlenmiştir.

2.5.4. Sıcak Haber

Habere konu olan olayın aniden ve kendiliğinden ortaya çıkması durumundaki haberlere sıcak haber denir. Kısaca, sıcak haberde olay gerçekleşmeden önce herhangi bir veri bilinmez.

Olayın ne olacağı, ne zaman, neden, nasıl, nerede gerçekleşeceği, olaya karışan kişilerin kim ya da kimler olduğu önceden belli değildir. Doğal afetler, deprem, yangın, kazalar, terör olayları, ani yapılan operasyon vb. bu tür haberlerin kapsamına girer. Olay anındaki görüntüleri yansıtan fotoğraf, ses ve filmler de sıcak haber kapsamı içindedir.

Günlük bir gazetede yer alan haberleri aşağıdaki işlem basamaklarına göre inceleyerek haberleri türlerine ayırınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Haberleri niteliklerine göre sınıflandırınız.	➤ Gazete ve radyo televizyon haberlerinden seçmeler yaparak seçtiğiniz haberlerin niçin bu sınıflandırmaya girdiğini tartışınız, özelliklerini sıralayınız.
➤ Haberleri içeriklerine göre sınıflandırınız.	➤ Öğrenme faaliyetine dönerek ilgili kısmı tekrar ediniz. ➤ Size göre yumuşak haber ve sert haber türlerine ağırlık veren gazeteler hangileridir, gazetelerin içeriklerini inceleyerek hangi gazetenin, hangi tür habere daha ağırlık verdiğini inceleyiniz. ➤ Bunun için gazetede yer alan sert haber ve yumuşak haber sayılarını karşılaştırabilirsiniz.
➤ Haberleri yapılarına göre ayırınız.	➤ Öğrenme faaliyetine dönerek ilgili kısmı tekrar ediniz. Başarılı haber röportaj örneklerini sınıf ortamında analiz ediniz. ➤ Haber röportajlar yapan bir gazeteciyle siz de bir röportaj yapabilirsiniz. ➤ Reklam haber türünü gazetecilik etiği açısından tartışınız.
➤ Haberleri konularına göre ayırınız.	➤ Öğrenme faaliyetine dönerek ilgili kısmı tekrar ediniz. ➤ Sıcak haber, bayat haber, asparagas haber ve sansasyonel haber örneklerini analiz ediniz. ➤ Bu haberlerin yayımlandığı medya kuruluşuna olumlu / olumsuz etkilerini değerlendiriniz.

KONTROL LİSTESİ

Bu faaliyet kapsamında aşağıda listelenen davranışlardan kazandığınız beceriler için **Evet**, kazanamadıklarınız için **Hayır** kutucuklarına (X) işareti koyarak kontrol ediniz.

Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1. Niteliklerine göre haber türlerinden hangilerinin medyada daha çok yer aldığını ve bunun nedenlerini analiz edebildiniz mi?		
2. Gazeteleri, sert haber ve yumuşak haber türlerine ağırlık veren gazeteler olarak sınıflandırabiliyor musunuz?		
3. Seçilmiş haberler arasından hangisinin ilan haber, reklam haber veya haber röportaj olduğunu ayırt edebiliyor musunuz?		
4. Hangi haberin sıcak haber, bayat haber, asparagas haber ve sansasyonel haber olduğunu okuduğunuzda dinlediğinizde ayırt edebiliyor musunuz?		

DEĞERLENDİRME

Değerlendirme sonunda “Hayır” şeklindeki cevaplarınızı bir daha gözden geçiriniz. Kendinizi yeterli görmüyorsanız öğrenme faaliyetini tekrar ediniz. Bütün cevaplarınız “Evet” ise “Ölçme ve Değerlendirme”ye geçiniz.

Bu faaliyet sonunda kazandıklarınızı aşağıdaki soruları cevaplandırarak ölçünüz.

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler doğru ise D, yanlış ise Y yazınız.

1. () Haberin doğru olması haberde verilen bilgilerin doğru olması anlamına gelir.
2. () Habere, en hızlı ulaşmak ve en hızlı yayımlamak adına doğruluk ilkesinden ödün verilebilir.
3. () Kaynağın statüsü, unvanı inanılabilirliği desteklemektedir.
4. () Satışı artırmak için sürekli heyecan uyandıran haberlerin yayımlanması sansasyonel haberciliğe girer.
5. () Kullanılan dil, haberde nesneliliği bozabilen etkenlerdendir.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise “Modül Değerlendirme”ye geçiniz.

Aşağıdaki cümleleri dikkatlice okuyarak boş bırakılan yerlere doğru sözcüğü yazınız.

1. Yenilik, anilik ve geçerlilik bileşmelerini yitirmiş haber haberdir.
2., objektiflik kriterleri göz önünde tutularak ayrıntı, uğraş ve araştırmayı gerektiren haberlerdir.
3. Bir iddia ve görüş üzerine kurulan haberlerde,, karşıt görüşlere de yer verilmesi ilkesine uyulduğunu gösterir.

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler doğru ise D, yanlış ise Y yazınız.

4. () Haberde zaman değerini belirleyen bileşmeler yenilik, anilik ve geçerliliktir.
5. () Haber metnine konu olan olay, durum ve olguda yer alan kişiler haberin aktörleri diye de adlandırılır.

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyarak doğru seçeneği işaretleyiniz.

6. Aşağıdakilerden hangisi haberde nesnellığe bozabilen etkenlerdendir?
A) Kullanılan dil
B) Haberin bülten içindeki sırası
C) Kurgulanan görüntü haberinin süresi
D) Taraf dengesinin gözetilmesi
7. Aşağıdakilerden hangisi haberin niteliklerinden biri olan “anamlılık” niteliğinin unsurlarından değildir?
A) Hızlılık
B) Açıklık
C) Sadelik
D) Anlaşılrlık
8. Habere konu olan olayın aniden ve kendiliğinden ortaya çıkması durumundaki haberlere ne denir?
A) Sıcak haber
B) Sansasyonel haber
C) Özel haber
D) Asparagas

9. Aşağıdakilerden hangisi özel konulu haberlerden biri değildir?
- A) Sosyete
 - B) Kadın, dedikodu haberleri
 - C) Spor haberleri
 - D) Ekonomi haberleri
10. Aşağıdakilerden hangisi haber sosyolojisi kavramıyla ilgili değildir?
- A) Haberlerin hangi konuları içerdiği
 - B) Gazetenin yayın politikası
 - C) Haberlerin nasıl seçildiği
 - D) Seçimi yapanların taşıdığı değerle

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki modüle geçmek için öğretmeninize başvurunuz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-1'İN CEVAP ANAHTARI

1	Doğru
2	Yanlış
3	Doğru
4	Doğru
5	Yanlış

ÖĞRENME FAALİYETİ-2'NİN CEVAP ANAHTARI

1	Doğru
2	Yanlış
3	Doğru
4	Doğru
5	Doğru

MODÜL DEĞERLENDİRME'NİN CEVAP ANAHTARI

1	Bayat
2	Karmaşık Haber
3	Taraf Dengesi
4	Doğru
5	Doğru
6	Doğru
7	A
8	A
9	D
10	B

- ASLAN Kemal, **Haber Nasıl Okunur, Haberde İdeoloji Söylem**, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2004.
- ASLAN Kemal, **Haberim Var! Örneklerle Haberin ABC'si**, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2003.
- ASLAN Kemal, **Haberin Yol Haritası**, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2002.
- GİRĞİN Atilla, **Haber Yazmak**, Der Yayınları, İstanbul, 2002.
- GİRĞİN Atilla, **Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i**, İnkılap Kitabevi, 2000.
- BÜLBÜL A. Rıdvan, **Genel Gazetecilik Bilgileri**, Nobel Yayın Dağıtım, 2000.
- BROWNE Christopher, **Gazetecinin El Kitabı**, Media Cat Kitapları, 1999.
- TOKGÖZ Oya, **Temel Gazetecilik**, İmge Kitabevi, Ankara, 2003.